

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ
ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Кісільова Яна Анатоліївна

Керівник:
Мелєкєсцева Наталія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри теорії та методик початкової освіти

Рецензент:
Гордійчук Мар'яна Сидорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО».....	8
1.1 Аналіз базових понять дослідження: «розвиток мовлення», «комунікативно-мовленнєвий розвиток», «комунікативні вміння», «комунікативна компетентність».....	8
1.2 Мовленнєва діяльність як основа формування комунікативних умінь молодших школярів.....	13
1.3 Можливості змістової лінії «Взаємодіємо усно» щодо формування комунікативних умінь молодших школярів.....	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО».....	29
2.1 Вивчення стану досліджуваної проблеми у шкільній практиці.....	29
2.2 Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження.....	32
2.2.1 Констатувальний етап експерименту.....	33
2.2.2 Формувальний етап експерименту.....	39
2.2.3 Контрольний етап експерименту.....	52
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Формування і розвиток комунікативної компетентності школярів – важливе завдання освітнього процесу сучасної початкової школи. На це орієнтує Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та Державний стандарт початкової освіти.

Від рівня сформованості комунікативної компетентності школярів значною мірою залежить якість початкової освіти, оскільки означена компетентність сприяє суттєвим змінам у системі міжособистісних взаємин учнів із ровесниками та дорослими і є однією із соціально-психологічних передумов забезпечення наступності між початковою і основною школою, допомагає успішній адаптації молодших школярів до нових умов навчання.

Роль початкового навчання в розвитку комунікативної компетентності має вирішальне значення для подальшого навчання учнів, тому проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів через мовленнєву діяльність є досить актуальною і розглядається в сучасній лінгводидактиці як важлива суспільно-педагогічна проблема. Навчити дітей правильно, влучно та гарно висловлювати власну думку – складне завдання, яке потребує комплексного підходу. Від успішності його вирішення багато в чому залежить якість подальшого навчання і виховання молодших школярів.

У типових освітніх програмах для 1-2, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти в контексті мовно-літературної освітньої галузі виокремлено змістову лінію «Взаємодіємо усно», яка спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях; спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей [55-58].

Отже, змістова лінія «Взаємодіємо усно» спрямована на формування у здобувачів початкової освіти комунікативної компетентності, основу якої

складають комунікативні вміння – комунікаційні (мовленнєві), перцептивні (уміння сприймати) та інтерактивні (уміння взаємодіяти в процесі спілкування).

Проблема формування й удосконалення комунікативних умінь школярів, розвитку комунікативної компетентності є однією із провідних у працях українських і зарубіжних психологів (Г. Балл, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін та інші), дослідників мовлення дітей молодшого шкільного віку (О. Артемова, В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Гудзик, С. Дубовик, К. Пономарьова, О. Хорошковська й інші).

Науковці підкреслюють важливість лінгвістичного компонента комунікативної компетентності (М. Вашуленко), наголошують на важливості формування комунікативних умінь як здатності встановлювати і підтримувати контакти з різними людьми, використовуючи власні здібності, необхідні для ефективної комунікативної дії в ситуаціях міжособистісного спілкування (К. Пономарьова).

Крім того, дослідники вважають, що формування комунікативної компетентності школярів можливе за умови забезпечення пріоритету мовленнєвої діяльності у навчанні і доводять перевагу мовленнєвих результатів навчання над мовними (І. Гудзик).

Однак, як свідчать дослідження проблеми на теоретичному та практичному рівнях, незважаючи на широкий спектр її аналізу, питання формування комунікативної компетентності, зокрема в контексті змістової лінії «Взаємодіємо усно», ще потребує наукового вивчення, узагальнення та систематизації, що й зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування комунікативних умінь здобувачів початкової освіти в контексті реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» в умовах Нової української школи.

Для досягнення мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

1) проаналізувати психолого-педагогічну та лінгводидактичну літературу за темою дослідження, вивчити і систематизувати погляди сучасних дослідників на тлумачення комунікативних умінь;

2) визначити дидактичні вимоги до формування комунікативних умінь молодших школярів в контексті реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно»;

3) вивчити й узагальнити практику роботи вчителів з формування комунікативних умінь молодших школярів, виявити стан розвитку цих умінь в учнів 3 класу;

4) розробити й апробувати експериментальну методику формування комунікативних умінь на основі спеціально дібраних вправ і завдань, перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес формування комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови. **Предмет** дослідження – методика формування вміння самостійно складати власні висловлювання залежно від комунікативних завдань на уроках української мови в межах змістової лінії «Взаємодіємо усно».

У ході проведення дослідження висунуто **гіпотезу**: процес формування комунікативних умінь молодших школярів буде ефективним за умов: 1) формування комунікативних умінь на основі побудови вмотивованого висловлювання з урахуванням специфіки створених із педагогічною метою комунікативних завдань, що відображають процес спілкування; 2) врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку; 3) цілеспрямоване та системне навчання усної взаємодії в контексті змістової лінії «Взаємодіємо усно».

Методи дослідження: а) теоретичні: вивчення й аналіз психолого-педагогічної та лінгводидактичної літератури з обраної теми; узагальнення передового досвіду роботи вчителів початкових класів; аналіз освітніх програм і шкільних підручників; б) емпіричні: спостереження, анкетування, бесіди з учнями та вчителями, педагогічний експеримент (констатувальний,

формувальний, контрольний), якісний аналіз результатів дослідження, статистична обробка експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження: Дунаєвецький ліцей № 4 Дунаєвецької міської ради Хмельницької області.

Наукова новизна роботи: полягає у теоретичному осмисленні комунікативно-діяльнісного підходу у навчанні мови і мовлення та прогнозуванні потенційних можливостей формування вмінь будувати власні висловлювання залежно від різних комунікативних завдань у комунікативній діяльності молодших школярів.

Практичне значення дипломної роботи: отримані результати дослідження можуть бути використані у практиці навчання української мови учнів початкових класів.

Апробація роботи: основні положення і результати дослідження апробовано під час участі в міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, студентських наукових конференціях. Результати дослідження обговорено на заняттях наукової проблемної групи «Актуальні проблеми методики викладання української та іноземної мови в початкових класах» та на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023, 2023-2024 н.р.). Опубліковано статтю: Кісільова Я. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів в умовах реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н. В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2023. Вип. ХІХ. С. 174-177 [23].

Структура й зміст роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг роботи – 74 сторінки.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, завдання, об'єкт та предмет, методи наукового дослідження, гіпотезу, новизну, практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади формування комунікативних умінь здобувачів початкової освіти в контексті реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» висвітлено зміст основних понять дослідження («розвиток мовлення», «комунікативно-мовленнєвий розвиток», «комунікативні вміння», «комунікативна компетентність»), схарактеризовано мовленнєву діяльність як основу формування комунікативних умінь молодших школярів, розкрито можливості змістової лінії «Взаємодіємо усно» щодо формування комунікативних умінь молодших школярів.

У другому розділі «Методика формування комунікативних умінь молодших школярів в контексті реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» описано стан проблеми дослідження у практиці шкільного навчання, вивчено й узагальнено передовий педагогічний досвід щодо питання формування комунікативних умінь молодших школярів, розроблено систему роботи для формування комунікативних умінь здобувачів початкової освіти на уроках української мови в межах реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно», обґрунтовано результати експериментального дослідження.

У висновках описано підсумки здійсненого наукового дослідження.

ВИСНОВКИ

Формування і розвиток комунікативних умінь і навичок учнів початкових класів є важливим та необхідним компонентом процесу становлення мовної особистості молодшого школяра, яка була б здатною спілкуватися в різних сферах соціального життя. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває процес забезпечення розвитку і вдосконалення вмінь та навичок школярів здійснювати всі види мовленнєвої діяльності. Важливе місце в цій роботі відводиться стимулюванню продуктивної комунікативно-мовленнєвої діяльності учнів, спонукання їх до виконання різноманітних комунікативних завдань.

Аналіз науково-методичної літератури стосовно окресленої проблеми показав, що як у лінгводидактиці, так і в сучасній шкільній практиці вся робота з розвитку мовлення зводиться переважно до засвоєння учнями мовної теорії (мовна компетентність) і практичного опанування учнями мовними одиницями всіх рівнів (мовленнєва компетентність). У той же час поза увагою методистів та вчителів залишається і досі нерозв'язана проблема комунікативного розвитку школярів.

У типових освітніх програмах для 1-2, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти в контексті мовно-літературної освітньої галузі виокремлено змістову лінію «Взаємодіємо усно», яка спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях; спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Аналіз підручників з української мови свідчить, що в них передбачено засвоєння третьокласниками мовних знань із морфеміки, лексикології, морфології та синтаксису, а також з розвитку мовленнєвих умінь. Однак бракує вправ і завдань, що сприяли б розвитку вмінь будувати власні висловлювання залежно від ситуацій спілкування, комунікативного наміру і

різних комунікативних завдань. Незначну кількість вправ на розвиток мовлення важко назвати комунікативними, оскільки вони не пов'язані ні з ситуацією спілкування, не адресовані конкретному співрозмовникові, не містять вказівки на мету і завдання повідомлення.

Окреслені проблеми актуалізували необхідність створення системи завдань для формування комунікативних умінь молодших школярів у контексті змістової лінії «Взаємодіємо усно».

Експериментальні дані, отримані на етапі констатувального зрізу, засвідчили, що на уроках української мови недостатньо приділяється увага щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів відповідно до сучасних вимог. Так, в учнів 3 класу переважають початковий (35% та 38,3%) та середній (42,3% та 41,5%) рівні. Показники високого рівня виявились в обох класах надто низькими (3% і 3,7%).

Серед чотирьох основних типів комунікативних умінь найважче дається школярам уміння орієнтуватись у ситуації спілкування (достатній і високий рівні продемонстрували відповідно 19% і 18% та 0% і 0%), а також складати власні комунікативні висловлювання залежно від різних комунікативних завдань (відповідно 6% і 5% та 0% і 0%). Усе це свідчить про недостатній досвід третьокласників будувати ситуативні висловлювання залежно від розуміння суті комунікативного акту, врахування його складових для забезпечення в учнів належного рівня сформованості комунікативних навичок відповідно до їх ситуативно-рольового спілкування, які відповідали б реальним життєвим ситуаціям.

Розроблена в ході дослідження експериментальна методика ґрунтувалась на комунікативно-діяльнісному підході, який передбачав співвідношення текстологічних знань і реалізації комунікативних умінь школярів згідно з чотирма фазами мовленнєвої діяльності (орієнтування, планування, реалізація і контроль). Формування кожної групи цих умінь було забезпечено системою вправ, яка включала вправи аналітичного характеру з готовим текстом і передбачала розширення уявлення учнів про текст як

одиницю комунікації, його ситуативні особливості, характер і взаємодію персонажів, тему, комунікативну мету і завдання спілкування, а також вправи на створення власного комунікативного висловлювання на основі тексту-взірця та вправи на створення власного висловлювання, що вимагають застосування усіх груп мовленнєвих умінь і водночас створюють мотивацію побудови комунікативної взаємодії, активізують комунікативну діяльність школярів, забезпечують можливість досягнення ними комунікативної мети і формування в них уміння будувати власні висловлювання залежно від різних комунікативних завдань.

Ефективність і доцільність розробленого нами методичного підходу до формування комунікативної компетентності третьокласників перевірено експериментально. Результати контрольного зрізу свідчать, що за показниками усіх чотирьох рівнів учні ЕК значно випереджають своїх ровесників з КК. Якщо в учнів КК показники високого і достатнього рівнів за час навчання за традиційною методикою зросли тільки на 1,6% і 4,1%, то в ЕК, де навчання проводилось за нашою методикою, ці показники підвищились на 21,3% і 16,5%.

У той же час виявлено зміну показників середнього і низького рівнів в дітей обох класів. Якщо в учнів КК час навчання спостерігається зменшення показника середнього рівня на 0,5%, а початкового рівня на 5,3%, то в ЕК спостерігаємо зменшення показників цих рівнів відповідно на 16,5% та 20%.

Усе це свідчить про те, що кількісні і якісні показники розвитку комунікативних умінь і навичок учнів ЕК набагато вагоміші. Вони набагато краще стали орієнтуватись в умовах і ситуації спілкування, проявили уміння планувати і визначати задум своїх висловлювань, встановлювати зв'язок з адресатом мовлення та враховувати його специфіку, а також контролювати і при необхідності редагувати свої висловлювання.

Аналіз результатів дослідного навчання дозволив визначити основні закономірності формування комунікативної компетентності молодших школярів: дотримання у процесі роботи над текстом комунікативно-

діяльнісного підходу; акцентування уваги учнів щодо дотримання ними відповідної комунікативної поведінки у різних навчальних ситуаціях спілкування залежно від мети, завдань та умов спілкування; забезпечення мотивації мовленнєвої діяльності школярів завдяки спеціально розробленій системі комунікативних вправ та моделювання у навчальному процесі ситуацій реального спілкування; використання на уроках текстів, що містять необхідну інформацію для комплексного формування комунікативної компетентності.

З позицій комунікативного підходу процес навчання мови і мовлення повинен будуватися відповідно до реального процесу комунікативного спілкування, відображаючи модель комунікативної взаємодії школярів.

Отримані під час проведення експериментальної роботи результати дослідження свідчать, що його мету досягнуто, висунуту гіпотезу підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. та ін. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 346 с.
2. Богданець-Білоskalенко Н., Шумейко Ю. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 2. Київ : Грамота. 2020. 160 с.
3. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.
4. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1. Харків : Вид-во «Ранок». 2020. 112 с.
5. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2. Харків : Вид-во «Ранок». 2020. 112 с.
6. Варзацька Л. О., Трохименко Т. О. Українська мова та читання : підручник для 3 кл. закладів загальн. середн. освіти : у 2-х ч. Ч. 1. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 2020. 160 с.
7. Вашуленко М., Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови // Початкова школа. 2017. № 10. С. 10-16.
8. Вашуленко М. С., Васильківська Н. А., Дубовик С. Г. Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
9. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. / М. С. Вашуленко. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

10. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі: метод. посіб. Київ : Вид. дім «Освіта», 2018. 400 с.
11. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання // Початкова школа. 2011. № 1. С. 11-14.
12. Вашуленко О. В. Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
13. Гудзик І. П. Комунікативне спрямування нових підручників з мови // Початкова школа. 2004. № 9. С. 22-27.
14. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи. 2018. № 4 (вкладка). С. 1-16.
15. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема // Дивослово. 2006. № 5. С. 2-5.
16. Дорошенко С. І. Розвиток мовлення молодших школярів. Київ : Освіта, 2017. 124 с.
17. Дубовик С. Г., Перепелиця Л. Ф. Формування в учнів початкової школи вміння будувати різні типи текстів // Молодий вчений. 2021. № 4 (92). С. 41-45.
18. Захарійчук М. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 1. Київ : Грамота. 2020.
19. Зимульдінова А., Філь Г. Діалог як форма усного мовлення учнів початкових класів // Початкова школа. 2014. № 3. С. 37-39.
20. Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1. Київ : Літера ЛТД. 2020. 112 с.
21. Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах) : Ч. 2. Київ : Літера ЛТД. 2020. 112 с.

22. Караман С., Караман О., Ліпчевська І. Компетентнісний підхід до формування в учнів 1-2 класів усного мовлення на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин : методичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. 94 с. URL: <https://undip.org.ua/library/kompetentnisnyu-pidkhid-do-formuvannia-v-uchniv-1-2-klasiv-usnoho-movlennia-na-urokakh-ukrainskoi-movy-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-z-navchanniam-movamy-natsionalnykh-menshyn/> (дата звернення: 20.02.2023).

23. Кісільова Я. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів в умовах реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно» // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет ; [відпов. секр. Н. В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2023. Вип. XIX. С. 174-177.

24. Клюс Л., Гуменюк І. Формування діалогічної компетентності молодших школярів засобами комунікативних ситуацій. URL: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/10/Klj.pdf> (дата звернення: 05.02.2023).

25. Ковальчук Г. Складаємо діалоги: урок мовлення // Все для вчителя. 2004. Серпень (№22–23). С. 38-40.

26. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2016. Вип. 5. С. 138-141.

27. Костенко Т. М., Довгопола К. С. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 176 с.

28. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 340 с.
29. Коченгіна М. В. Говоримо українською. Українська мова. Демонстраційні матеріали до уроків. НУШ 2 клас. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 16 с.
30. Коченгіна М. В. Методичні поради щодо використання комплекту карток «Говоримо українською на уроках української мови та розвитку зв'язного мовлення. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 32 с.
31. Кравцова Н., Придаток О., Романова В. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти. У 2-х ч. Ч. 1. Тернопіль : Підручники і посібники. 2020. 144 с.
32. Кулик О. Д. Місце мовленнєвого розвитку в структурі комунікативної компетентності школярів // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2018. № 1. С. 77-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2018_1_12 (дата звернення: 10.05.2023).
33. Лелюх Ю. Формування готовності майбутніх вчителів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності учнів на уроках читання // Нова педагогічна думка. 2006. № 1. С. 54-62.
34. Луцан Н. Лінгводидактичні засади розвитку вмінь будувати висловлювання у молодшому шкільному віці // Науковий Вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2017. № 4 (59). С. 300-304.
35. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2022).
36. Нова українська школа : poradnik для вчителя / заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
37. Олійник І. Мовленнєва діяльність як основа формування комунікативної компетентності молодших школярів // Нова педагогічна думка. 2023. № 2 (114). С. 116-120.

38. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 1. Київ : Світич. 2020. 144 с.
39. Остапенко Г. С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 2. Київ : Світич. 2020. 144 с.
40. Охріменко Л. Діалогічні методи навчання в початковій школі // Початкова школа. 2015. № 1. С. 29-32.
41. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів // Початкова школа. 2019. №6. С. 39-43.
42. Петрик О. Сформована внутрішня мотивація – запорука високих навчальних результатів. Методика побудови системи вправ на уроках української мови // Учитель початкової школи. 2017. № 1. С. 14-18.
43. Пономарьова К. І., Гайова Л. А. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.
44. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
45. Пономарьова К. Особливості змісту початкового курсу мовно-літературної освіти в новій українській школі. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715891/1/Пономарьова%20К.%20ОСОБЛИВОСТІ%20ЗМІСТУ%20ПОЧ.%20КУРСУ%20МОВНО-ЛІТЕР.%20ОСВІТИ.pdf> (дата звернення: 14.12.2022).
46. Пономарьова К. Реалізація змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти в 2-му класі. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715787/1/К.%20Пономарьова%20Реалізація%20змістових%20ліній%20мовно-літературноїосвіти%20в%202%20класі%20НУШ.pdf> (дата звернення: 14.12.2022).
47. Попович Л. Формування комунікативної компетентності молодших школярів // Початкова школа. 2015. № 1. С. 52-54.

48. Прищак М. До питання комунікативного підходу в освіті першокласників // Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2013. №1. С. 133-136.

49. Ростикус Н. Засоби формування діалогічного мовлення на уроках української мови в початкових класах // Матеріали IV Міжнародної інтернет-74 конференції молодих учених і студентів, 27-29 вересня 2016 року. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 29-32.

50. Ростикус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів // Початкова школа. 2018. № 6. С. 20-25.

51. Ростикус Н. Як навчати діалоги складати? Методика формування діалогічного мовлення молодших школярів // Учитель початкової школи. 2018. № 1. С. 16-19.

52. Сапун Г. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. середн. освіти. У 2 ч. Ч. 1. Тернопіль : Підручники і посібники. 2020. 128 с.

53. Склярук С. П., Пруняк В. В. Формування в учнів початкових класів уміння самостійно складати власні висловлювання в різних комунікативних ситуаціях (змістова лінія «взаємодіємо усно») // Формування ключових і предметних компетентностей засобами сучасних освітніх технологій: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [Кривий Ріг, 21 листопада 2019 р.] / МОНУ, Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг : КДПУ. С. 104-111.

54. Слинько М. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах нової української школи. URL: [file:///C:/Users/asus/Downloads/Ped_nauka_XXXVIII_XXXIX-78-83%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/asus/Downloads/Ped_nauka_XXXVIII_XXXIX-78-83%20(2).pdf) (дата звернення: 28.06.2023).

55. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).

56. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).

57. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).

58. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).

59. Трофіменко В. Робота над розвитком зв'язного мовлення учнів – важлива складова комунікативної компетентності // Початкова школа. 2019. №7. С. 28-30.

60. Усі діагностичні роботи. 4-й клас / авт.-упоряд. С. Г. Мельник. Харків : Вид. група «Основа», 2021. 126 с.

61. Федорова О. В. Методи і прийоми формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів із важкими мовленнєвими вадами // Педагогічні науки: зб. наук. праць. Херсон: видавництво ХДУ, 2007. Випуск 44. С. 113-116.

62. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: теоретичні аспекти: Дайджест 1 / Укл. О. В. Онопрієнко. Донецьк : Каштан, 2016. 98 с.

63. Хорошковська-Носач Т. П. Система вправ і завдань для формування в учнів 1-4 класів усного мовлення на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин : методичні рекомендації. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. 69 с.

64. Хорошовська О. Формування умінь мовленнєвої діяльності в учнів початкових класів // Початкова школа. 2011. № 12. С. 14-16.
65. Цєпова І. В., Харченко О. Я. Розвиток навичок мовленнєвої діяльності молодших школярів. Аудіювання, говоріння. Харків : Веста, 2008. 176 с.
66. Цибульська С. М. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів // Збірник тез Міжнародного науково-практичного симпозиуму «Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія», 23-24 серпня 2022 р. / за заг. ред. З. П. Ленів. Львів, 2022. С. 353-360.
67. Чабайовська М. І., Омельченко Н. М., Синільник В. В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1. Тернопіль : Астон. 2020. 160 с.
68. Шалівська Ю. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів на уроках читання: практикум для студентів спеціальності «Початкова освіта». Рівне : РДГУ, 2017. 68 с.
69. Шалівська Ю. В. Сутність і характеристика комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів // Innovative solutions in modern science. Dubai. 2016. № 5 (5). С. 93-106.
70. Шевчук Т., Пелешок Е. Шляхи вдосконалення культури розмовного діалогу молодших школярів на уроках української мови. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/8296/> (дата звернення: 28.01.2023).